

УДК 657.631.162:349.412

JEL Classification: B22; E44

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002033>

Н.Л. ПРАВДЮК, доктор економічних наук, професор

Аналітичне забезпечення антикризового управління агроформувань

Мета статті - визначити методичні підходи до формування інформації, яка забезпечує виявлення проблемних аспектів кризового стану аграрних підприємств, надає можливість системного аналізу їх фінансових показників, сприяє визначенню дії факторів впливу на фінансовий стан та слугує основою для ефективного управління.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження стала сукупність методів наукового пізнання аналітичного забезпечення антикризового управління, насамперед засобами інформаційного забезпечення та обліку. Для розкриття теми, як впливає вибір та аналіз інформації на прийняття управлінських рішень, використано загальнонаукові методи: абстракції, формалізації, ідеалізації, порівняння, функціонального та статистичного аналізу, історіографії. Основою дослідження становить міждисциплінарний підхід, тому в арсеналі методів наявні типові для аналізу, планування, управління підприємством та фінансами.

Результати дослідження. У процесі вивчення питань антикризового управління проаналізовано фінансовий стан аграрних підприємств за 2012-2018 рр., а також фінансових показників, причетних до кризового стану на прикладі галузі й окремих аграрних підприємств. На основі цього запропоновано уточнене розуміння кризового стану, насамперед у частині ліквідності з урахуванням специфіки діяльності аграрних підприємств, доведено необхідність перегляду нормативних значень коефіцієнтів ліквідності для агропідприємств на рівні їх форм, видів, роду діяльності, регіону тощо.

Елементи наукової новизни. Запропоновано алгоритм аналітичного забезпечення управління кризовим станом через множини інформаційних ресурсів. Уточнено вимоги до системи бухгалтерського обліку в частині забезпечення збору даних для фінансового аналізу щодо фінансової стійкості та ліквідності.

Практична значущість. Очікується, що викладені пропозиції сприятимуть частковому вирішенню проблем аналітичного забезпечення антикризового управління агроформувань, підвищення їх дохідності, а також управління фінансовими ресурсами. Табл.: 8. Рис.: 3. Бібліогр.: 25.

Ключові слова: аналітичне забезпечення; агроформування; фінансові результати; управління; фінансова звітність; фінансові показники; фінансовий аналіз.

Правдюк Наталія Леонідівна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Сонячна, 3)

E-mail: npravduyk@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0149-3612>

Постановка проблеми. Сучасний стан агросектору характеризують суперечливі процеси економічних відносин та зіткнення інтересів, які супроводжуються значними ризиками. Вивчення можливостей ефективного управління агровиробництвом в умовах кризи знаходиться в площині глибини її визначення, дослідження причин розвитку для запобігання й контролю економічного стану підприємств. Виникає необхідність у дослідженнях, націлених на розробку системного підходу до управління в умовах кризи для підтримки необхідного організаційно-економічного статусу аналітичними, а у їхньому складі - інформаційними методами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробка наукових засад у сфері антикризового управління засобами аналітичного забезпечення була темою досліджень, здійснених такими авторами: В. Гавриленко [1], Н. Гудзенко [2], В. Жук, М. Дем'яненко, Ф. Бутинець, Г. Калетнік [4], Л. Киш [5], В. Мазур [6], М. Малік, О. Шпикуляк [7], Т. Мулик [8], Т. Плахтій [9], М. Правдюк [10, 11, 23], М. Пушкар, І. Садовська, П. Саблук, Н. Танклевська [13], Г. Терен [14], О. Томчук [6], С. Халатур [15] та ін.

У наукових працях розглядаються теоретичні засади і методичний інструментарій антикризового управління підприємством, значна увага приділяється теоретичним питанням виникнення та розвитку кризових ситуацій, а також практичним аспектам

© Н.Л. Правдюк, 2020

проведення стабілізаційних заходів щодо виведення підприємства з кризи [12]. Зокрема, авторами наукової школи в рамках дослідження механізму процесів самоорганізації підприємств запропоновано сукупність методів, інструментів і принципів, які можуть впливати на рівновагу та саморозвиток складових елементів економічного процесу задля визначення рівнів стійкості економічної системи [25]. Однак у цих наукових роботах немає одностайності щодо підходу до формування комплексної моделі антикризового управління і, відповідно, виникає потреба в об'єднанні існуючих розробок у загальну концепцію.

Вибір робочої гіпотези спричинено тим, що досі не вироблено єдиного підходу до того, чим є аналітичне забезпечення управління - процесом, алгоритмом показників звітності, системою довільно визначених показників чи кінцевим інформаційним продуктом? Відсутність системного підходу гальмує можливості швидкої діагностики та виходу підприємств з кризи, а також інформаційного забезпечення антикризового управління на регіональному та державному рівнях.

За кордоном згадана проблема теж актуальна, досліджується з 90-х років. Так, W. T. Coombs (1998) зазначає, що «дослідження антикризового управління розвиває стабільну лінію досліджень, в яких розглядаються комунікативні реакції підприємств, що знаходяться в кризі» [20]. Ним була розкрита система аналізу кризової ситуації, заснована на відповідальності за кризу, надаю обґрунтування аналітичної бази. Також Y. J. Lee, J. R. Harrald (1999) дослідили, що чинне антикризове управління для типових бізнес-організацій через аналіз впливу бізнес-сфери (BAIA) досить непослідовне та фрагментоване. Зокрема, потенційною проблемою залишається відсутність аналітичної спроможності ідентифікувати бізнес-функції/процеси, які автори пропонують ідентифікувати, застосовуючи методологію інформаційної інженерії для розробки систем [21].

Разом із тим V. Chaya (2015) описує систему аналітичних тригерів в антикризовому управлінні, зважаючи на хвилю фінансових криз, що породжує необхідність оцінювання показників і чинників, які впливають на їх формування. Систематичний аналіз і регулювання економічних процесів за допомогою

максимально або мінімально допустимих значень показників (тригерів) виступає як інструмент для профілактики і запобігання кризі [19]. Дослідником A. N. Bobryshev (2015) обґрунтовано виділення елементів вихідних концептуальних і теоретичних основ підсистеми антикризового обліку, встановлено тектологічні кордони підсистеми в контексті її взаємодії з аналітичною системою більш високого рівня, сформульована потреба в новій підсистемі з іманентним набором функцій, принципів і об'єктів для ефективного управління підприємствами в умовах кризи, прогнозування впливу змін зовнішнього середовища на фінансовий стан економічного суб'єкта та прийняття управлінських рішень, які підвищують стабільність і збалансований розвиток [18]. Також G. Abuselidze (2018) для здійснення ефективних антикризових заходів визначає оптимальність інформації щодо фіскальних заходів, запропоновано методологію визначення впливу формальних та неформальних інститутів на поточну діяльність компанії [17]. Аналіз фінансових показників коефіцієнтів ліквідності у словацькому сільському господарстві, виконаний M. Toth, Z. Cierna, P. Serences (2013), засвідчив, що загальні рекомендовані значення коефіцієнтів ліквідності не можна використовувати для сільського господарства, оскільки ліквідність у сільському господарстві набагато нижча [24].

У цілому проблема висвітлена досить широко, а це потребує визначення головних рис аналітичного забезпечення антикризового управління та їх ідентифікації на практиці. Серед проблем, що залишаються невирішеними, слід виділити також питання аналізу звітності, формування балансу фінансових ресурсів, норми ліквідності, аналіз та ранжування факторів управління кризою, формування інформації, яка б відповідала цільовим критеріям макро- та мікрорівнів управління кризовою ситуацією агросектору.

Мета статті - визначити методичні підходи до формування інформації, яка забезпечує виявлення проблемних аспектів кризового стану аграрних підприємств, надає можливість системного аналізу їх фінансових показників, сприяє визначенню дії факторів впливу на фінансовий стан та слугує основою для ефективного управління.

Виклад основних результатів дослідження. Термін «криза» походить від грець-

кого слова «crisis», яке означає «вирок з якого-небудь питання або рішення в сумнівній ситуації». Також може означати «вихід, вирішення конфлікту». Класична економічна категорія «криза» позначає як небажану й драматичну фазу в економічній системі. Каталізатором кризових процесів виступають коливання і негативні явища, що відбуваються в соціально-економічному житті суспільства. Саме в такому тлумаченні поняття кризи тривалий час посідало місце в схемі теорій кон'юнктури й розвитку економіки. Надалі поняття обростало деталізацією, і у сучасному тлумаченні позиціонується категорією діалектики, яка поширює свій вплив на фінансовому, економічному і стратегічному рівнях компетенцій. Відповідно до основних проблем аналітичного забезпечення антикризового управління відносять: визначення зони і виду кризи; наявний потенціал її подолання; побудову антикризової програми діяльності за рахунок аналітичних, а у їхньому складі - інформаційних методів та інструментів.

Проблеми, з якими стикається аграрна галузь та її підприємства в процесі управління, і які породжують кризу їх діяльності, виникають внаслідок впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища (рис. 1).

Відносно інформаційного забезпечення, дослідниками вони згруповані відповідно до вимог управління в операційні, інвестиційні та фінансові, як це відображено в обліковій та фінансовій звітності. Тому в загальних рисах антикризове управління передбачає стабілізацію насамперед фінансових складових господарської діяльності, а в ув'язці з антикризовим управлінням досліджуються фінансова стабільність, ліквідність підприємств і галузі та їх похідні коефіцієнти. Тобто, оскільки за основу формування показників фінансової стабільності слугують дані бухгалтерського обліку, від якості аналітичного супроводження та методики визначення показників стійкості і ліквідності залежить ефективність управлінських рішень, роботи підприємств, галузі, регіону, аграрної економіки.

Рис. 1. Фактори виникнення та структура кризового стану аграрних підприємств

Джерело: Складено на основі [5].

Вимірювання кризи аналітично-інформаційними методами передбачає аналіз фінансових складових на макро- і мікрорівнях. Криза на макроекономічному рівні відбивається насамперед на спаді обсягів валового продукту та валової доданої вартості, або їх зростанні винятково інфляційними чи спекулятивними складовими. Динаміка обсягів і структура валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності та доданої вартості у 2010-2018 рр. наведена у табл. 1.

сті, або їх зростанні винятково інфляційними чи спекулятивними складовими. Динаміка обсягів і структура валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності та доданої вартості у 2010-2018 рр. наведена у табл. 1.

1. Динаміка обсягів і структура валового внутрішнього продукту та доданої вартості за видами діяльності у 2012-2018 рр., основні ціни, млн грн

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Валовий внутрішній продукт	1303094	1404293	1369190	1431826	2037084	2444191	3558706
Сільське господарство	102296	124016	131721	154090	254994	273147	360757
Добувна промисловість	85029	79133	68728	68173	94686	123664	213 258
Переробна промисловість	151160	156671	150817	164491	245371	305703	409 862
Постачання електроенергії	39604	41945	38755	39436	53967	68798	11350
Будівництво	35592	34516	29632	30106	44795	59619	82924
Торгівля	194745	201133	182674	197356	285741	326457	471 456
Транспорт	96677	99246	94015	98406	139208	163400	225989
Фінансова діяльність	59294	65798	65008	55730	61168	77561	99 921
Наукова діяльність	38909	46362	44396	41101	58561	72380	110445
Обслуговування	15027	16332	16621	17608	23499	29772	47 306
Державне управління	54021	60827	72439	80799	95957	116229	214874
Освіта	62655	72896	75692	73679	79064	89981	156864
Охорона здоров'я	43929	47518	45745	45937	49886	58773	87 199
Мистецтво	9007	11108	11878	10738	12156	13652	87 199
Валова додана вартість	1128347	1219129	1197981	1262027	1736239	2066730	2310580
Податки на продукти	177360	187981	173390	171900	304258	383390	550 472
Субсидії на продукти	-2613	-2817	-2181	-2101	-3413	-5929	-8726

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Агроформування у таблиці представлені в рубриці «сільське господарство». Якщо проаналізувати темпи росту економічних показників та динаміку за галузями, то спостерігаємо, що валовий внутрішній продукт у 2018 р. зріс проти 2012 р. у 2,7 раза, а валова додана вартість за цей період - у 2 ра-

зи. За галузями економіки сільське господарство показує високий темп росту - 226%, тоді як, наприклад, фінансова діяльність - лише 68,5%. Формування основних макроекономічних показників розвитку сільського господарства наведено у табл. 2.

2. Макроекономічні показники розвитку сільського господарства за 2011-2018 рр., тис. грн

Види/групи продукції/діяльності	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Випуск: рослинництва	172682	171759	207339	262390	397619	487127	522635	629226
тваринництва	76310	84539	91645	98703	134638	138458	172260	200935
сільськогосподарські продукти	248992	256298	298984	361093	532257	625585	694895	830161
сільськогосподарські послуги	3364	3787	5515	7359	8256	8455	8998	12764
продукція сільського господарства	252356	260085	304499	368452	540513	634040	703893	842925

Випуск сільськогосподарської галузі	253569	261835	307054	371189	544206	637791	707792	847587
Проміжне споживання	146504	152608	178553	214804	311838	367396	414115	499916
Валова додана вартість	107065	109227	128501	156385	232368	270395	293677	201937
Споживання основного капіталу	5346	7251	9315	9981	14010	16315	23162	нд
Чиста додана вартість	101719	101976	119186	146404	218358	254080	270515	нд
Оплата праці найманих працівників	21845	25789	29823	30461	34038	39731	52810	нд
Інші податки на виробництво	884	1294	1333	1596	3078	1934	2677	нд
Інші субсидії на виробництво	1180	1125	624	279	1732	1676	5841	
Факторний дохід	102015	101807	118477	145087	217012	253822	273679	нд
Чистий поточний прибуток (змішаний дохід)	80170	76018	88654	114626	182974	214091	220869	нд

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України.

За даними, досить стабільний ріст випуску продукції рослинництва - 3,7 рази, тваринництва - 2,63 рази. У цілому валова додана вартість за аналізований період

2011-2018 рр. зростає у 1,9 рази. Оскільки показники характеризуються різними темпами динаміки, графічне зображення їх представлено на рис. 2.

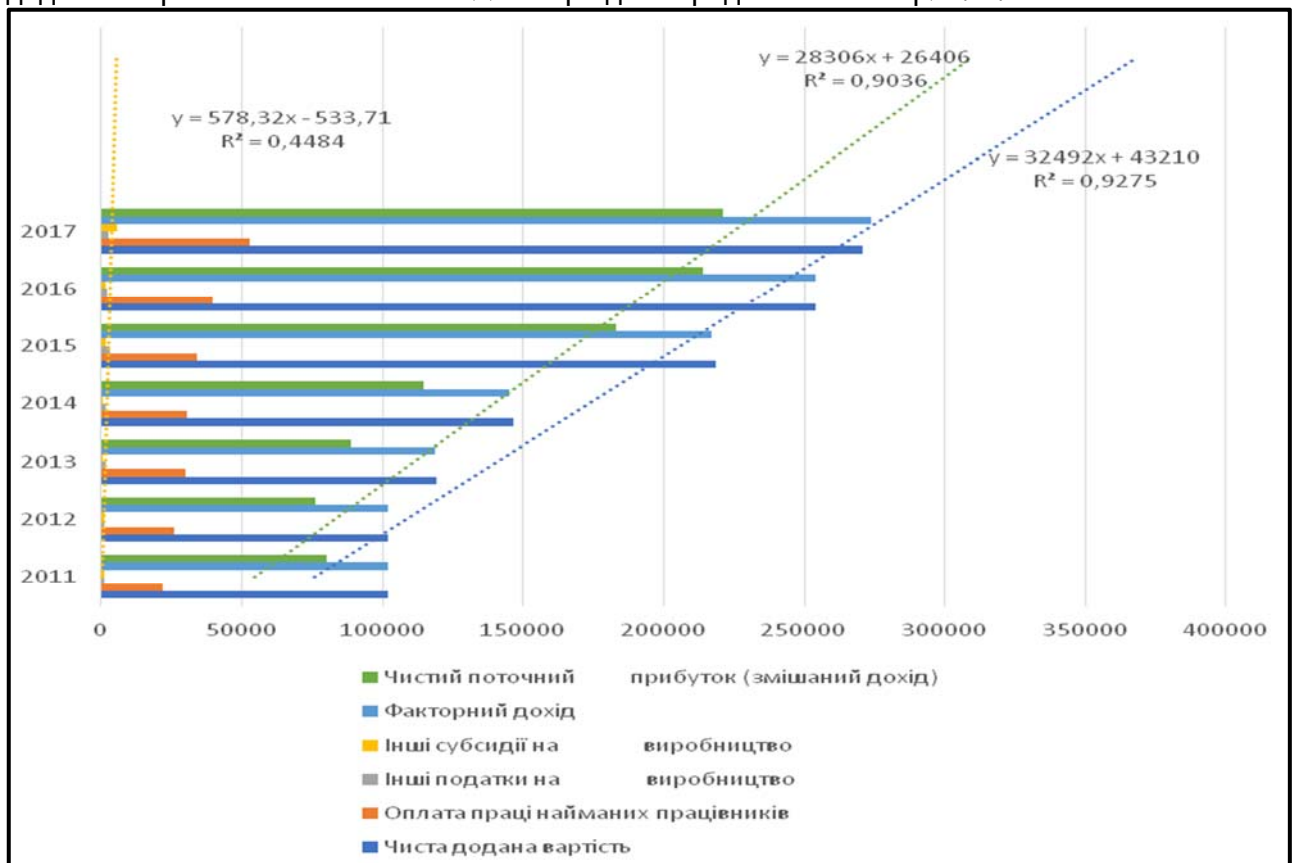

Рис. 2. Динаміка та тренди лінійної регресії валової доданої вартості сільського господарства та її складників за 2011-2017 рр. та на період до 2020 р., тис. грн

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Звідси, лінія тренду чистої доданої вартості зі значним коефіцієнтом достовірності засвідчує динаміку зростання і на наступні

періоди. Чистий поточний прибуток теж показує поступальні темпи росту. Показники

субсидії на виробництво зовсім незначні, нестабільні за роками.

Для мікрорівня аграрних підприємств фінансова криза - це фаза розбалансованої діяльності, яка характеризується обмеженими можливостями впливу на його фінансові відносини, здійснення витрат та формування прибутку. Проявом кризових явищ у фінансовій діяльності підприємств виступає суттєве погіршення структури капіталу, платоспроможності і ліквідності під впливом

зовнішніх та внутрішніх факторів. Можливе настання банкрутства являє собою таку стадію фінансової кризи, на якій підприємство вже нездатне здійснювати фінансове забезпечення своєї господарської діяльності. При цьому непрогнозований процес втрати потенціалу розвитку підприємства стає загрозою для його подальшого існування. Аналіз фінансового стану аграрних підприємств України за 2012-2018 рр. наведено у табл. 3.

3. Фінансовий стан аграрних підприємств України за 2012-2018 рр.

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ресурси, млрд грн	276651,8	313096,8	390607,0	685844,9	1537319,1	911614,1	983593,6
Чистий прибуток, млн грн	26787,2	14984,5	21481,3	102849,1	90613,2	68858,5	71002,6
Рентабельність діяльності, %	21,7	11,3	20,6	41,7	32,4	22,4	18,3
Оборотні активи, %	63,2	62,3	68,5	75,0	85,8	70,1	68,7
Власний капітал, %	53,6	50,1	42,0	40,2	24,1	47,9	49,1

Джерело: Складено автором за даними Державної служби статистики України.

Якщо ресурси за аналізований період 2012-2018 рр. зросли у 3,6 раза, то чистий прибуток - у 2,7 раза. Рентабельність діяльності знизилася на 3,4 в.п., у балансі ресурсів частка основних засобів зросла на 5,5%, тоді як власного капіталу знизилася на 4,5%.

Для аналізу даних та інформації на мікрорівні скористаємося звітністю ПАТ «Миронівський хлібопродукт». У табл. 4 наведено основні фінансово-економічні показники його діяльності за використання даних річної фінансової звітності за період 2012-2018 рр.

4. Основні показники балансу ПАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2012-2018 рр., млн грн

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Необоротні активи	8575,7	9209,5	7852,0	9505,6	21742,9	27280,0	15514,3
Оборотні активи	8 665,2	13 648,8	16 113,5	22 128,5	24 984,9	13 088,0	15043,5
Власний капітал	2 488,7	2 236,2	-5 194,8	-10 359,6	-1 307,6	-6 295,5	-13492,4
Довгострокові зобов'язання	4 616,0	6 151,6	8 475,3	15 598,4	17 034,8	21 248,1	20945,8
Поточні зобов'язання	14 256,4	14 470,5	20 685,0	26 395,2	31 000,7	25 415,6	23104,5
Баланс	21361,4	22858,4	23965,5	31634,1	46727,8	40368,0	30557,8

Джерело: Складено автором за даними фінансової звітності ПАТ «Миронівський хлібопродукт».

За період 2012-2018 рр. баланс зріс на 40%, окремі його статті - на 80%. Основні фінансово-економічні показники діяльності

ПАТ «Миронівський хлібопродукт» за аналізований період представлено у табл. 5.

5. Основні фінансово-економічні показники діяльності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2012 - 2018 рр., млн грн

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Чистий дохід від реалізації продукції	11 666,	6 573,1	8 250,4	10 762,7	12 724,6	17 849,2	34,464,2
<i>Разом доходи</i>	<i>13 773,8</i>	<i>8 889,8</i>	<i>15 348,9</i>	<i>24 906,8</i>	<i>20 216,9</i>	<i>31 340,9</i>	<i>54,946,1</i>
Собівартість реалізованої продукції	10 356,8	4 957,3	5 991,0	8 285,3	9 629,3	13 118,3	26,943,0
Інші операційні витрати	1 930,1	2 203,0	10 712,9	19 152,6	9 201,8	14 107,7	16,065,1
<i>Разом витрати</i>	<i>12 358,2</i>	<i>7 221,6</i>	<i>17 974,4</i>	<i>27 477,5</i>	<i>18 969,0</i>	<i>27 666,6</i>	<i>45,353,3</i>

Фінансовий результат до оподаткування	1 690,2	1 265,9	-6 164,6	-5 191,2	-2 269,5	-1 802,6	3,971,9
Податок на прибуток	30,4	-34,1	-36,5	26,5	7,6	0,5	-
Чистий прибуток (збиток)	1 659,8	1 231,9	-6 201,1	-5 164,7	-2 261,8	-1 802,2	3,971,9

Джерело: Складено автором за даними фінансової звітності ПАТ «Миронівський хлібопродукт».

Показники для аналізу фінансового стану значення та аналіз відхилень наведено у згаданого підприємства, їх нормативне табл. 6.

6. Нормативне значення фінансових та економічних показників для аналізу фінансового стану аграрних підприємств

Показник	Нормативне значення	Призначення (опис)
<i>Показники фінансової стійкості</i>		
Коефіцієнт автономії	> 0,5	Визначається як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу, чим більше значення коефіцієнта, тим менша залежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,6-0,7	Співвідношення суми власного капіталу і довгострокових зобов'язань до суми пасивів. Показує, яку частку активів компанія здатна фінансувати за рахунок постійного і довгострокового капіталу. Високе значення вказує на перспективи розвитку, неризик банкрутства
<i>Показники ліквідності</i>		
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	Співвідношення найбільш ліквідної частини активів і поточних (короткострокових) зобов'язань. Частка поточних зобов'язань компанії, яка може бути погашена негайно
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,8	Вимірює здатність компанії вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання з допомогою високоліквідних активів. Близький до поточної ліквідності, але більш консервативний і точний
Коефіцієнт покриття	2	Співвідношення оборотних активів і поточних зобов'язань, індикатор здатності компанії відповідати оборотними активами за поточними зобов'язаннями

Джерело: Складено на основі [3, 13, 14, 16].

Аналіз даних аналітичного забезпечення антикризового управління аграрного підприємства включає в себе збір необхідних даних, їх обробку, розрахунок показників зміни статей фінансових звітів, розрахунок фінансових коефіцієнтів, порівняльний аналіз значень фінансових коефіцієнтів із нормативними значеннями, аналіз зміни фінансових коефіцієнтів, формулювання висновків стосовно фінансового стану сільськогосподарського підприємства. Джерела інформації, які використовуються для планування грошових потоків відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: ф. 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан), ф. 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), ф. 3 Звіт про рух грошових коштів підприємства (за прямим та непрямим методом), а також форми управлінської

документації про грошові потоки, реєстри бухгалтерського обліку й бюджети [2]. Основними фінансовими документами надходження і витрати коштів є: касовий бюджет - план надходження і витрати коштів; платіжний календар; форма поточного фінансового плану управління грошовими потоками. Іноді використовують дані системи стратегічного бухгалтерського обліку, зокрема прогнозних форм фінансової звітності, з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх факторів, безпосередньо пов'язаних із грошовими потоками.

Дослідниками, зокрема В. Гавриленко [1], пропонується удосконалена процедура виявлення ризиків на основі обліково-аналітичної інформації, а саме визначення інформаційних джерел, необхідних для розрахунку й аналізу невизначеності та підприємницького

ризик, виявлення ступеня впливу ризику на діяльність суб'єкта господарювання та нівелювання цього впливу для недопущення кри-

зи. У табл. 7 наведено окремі значення показників фінансового стану аналізованого підприємства за даними звітності.

7. Основні фінансово-економічні коефіцієнти діяльності ПАТ «Миронівський хлібопродукт» за 2012-2018 рр.

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ліквідність, %	60,78	94,32	77,90	83,84	80,59	51,50	65,11
Прискорена ліквідність, %	56,39	89,94	73,59	78,67	74,44	48,99	57,20
Грошова ліквідність, %	2,48	4,93	1,78	3,15	4,17	2,77	4,64
Цикл погашення дебіторської заборгованості, рази	4,85	1,73	1,42	2,31	1,95	4,88	12,52
Цикл оновлення запасів, рази	1655,1	781,2	672,2	607,2	504,3	2062,3	1474,3
Частка залученого капіталу в активах, %	88,35	90,22	121,68	132,75	102,80	115,60	144,15
Співвідношення залученого та власного капіталу, %	758,32	922,16	-561,33	-405,36	-3673,3	-741,20	-326,48
Частка основних засобів в активах, %	36,06	51,97	50,50	44,40	65,51	89,56	48,46
Чистий прибуток до доходу від реалізації, %	14,23	18,74	75,16	47,99	17,78	10,10	11,52
Прибуток на задіяні активи, %	7,77	5,39	25,88	16,33	4,84	4,46	13,00
Прибуток на інвестований власний капітал, %	66,69	55,09	-119,37	-49,85	-172,97	-28,63	-29,44
Чистий дохід на одного працівника, тис. грн	2764,5	1600,0	-	-	3861,8	5199,3	9502,1

Джерело: Складено автором за даними фінансової звітності ПАТ «Миронівський хлібопродукт».

Процес антикризового управління потребує прийняття складних управлінських рішень щодо підвищення ефективності діяльності й виведення його з кризового стану. Для цього необхідно сформувати певний алгоритм дій. Наприклад, за аналізом наукових джерел [12] встановлено найбільш доцільну їх послідовність: діагностика поточного стану підприємства через аналіз фінансової спроможності, ліквідності та виробничого потенціалу; пошук можливостей поліпшення ефективності функціонування підприємства інформаційними та обліково-аналітичними інструментами; розробка стратегічного плану антикризового управління підприємством, у тому числі із застосуванням математичного моделювання; створення цілісної системи антикризового управління фінансовими ресурсами підприємства.

Завдання вдосконалення механізму аналітичного забезпечення антикризового

управління агроформувань передбачає системне поліпшення організації їх фінансово-економічної діяльності (розробка планів та прогнозу, маржинальний аналіз виробничо-господарської діяльності, оцінка ефективності фінансового забезпечення за нормативами, бюджетування, вдосконалення кредитної, податкової системи, страхування, амортизаційних відрахувань, корпоратизації та ін.) [2].

Ефективність антикризового управління агроформувань значною мірою залежить від виконання алгоритму, представленого на рис. 3.

Загалом, система антикризового управління повинна забезпечити ефективне вирішення наступних завдань: діагностика кризових явищ; реагування на кризові явища; реалізація внутрішніх можливостей виходу підприємства з кризового стану.

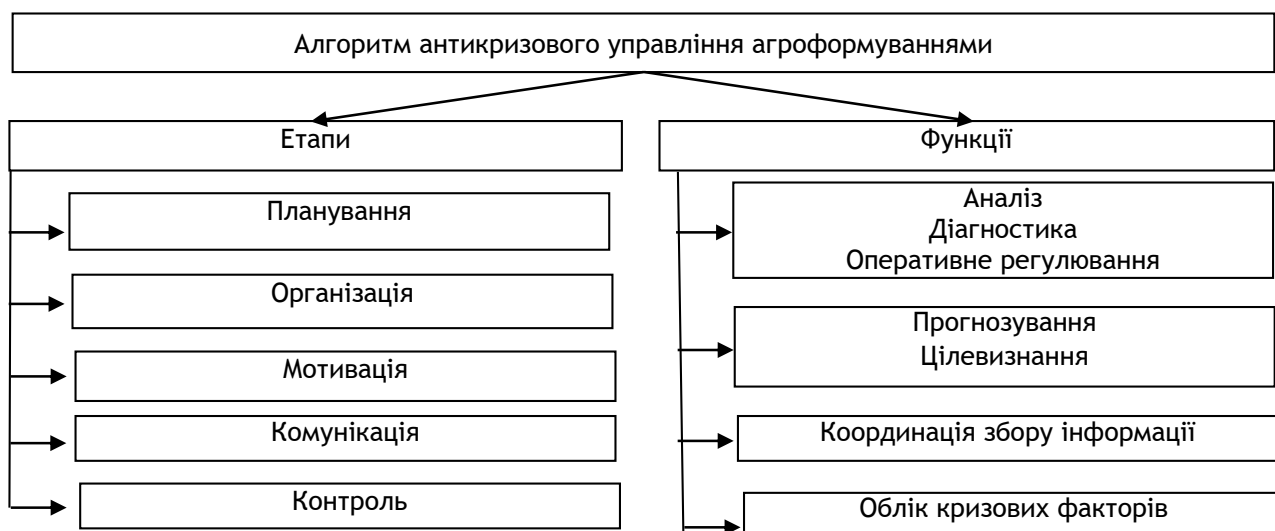

Рис. 3. Алгоритм антикризового управління агроформуваннями

Джерело: Складено на основі [5].

В алгоритмі, наведеному на рис. 3, враховано дві складові: ефективність використання інформаційного забезпечення та ефективність антикризового управління. Така ефективність може бути розрахована за допомогою критерію [12]:

$$f(r, t) \rightarrow \min, \quad (1)$$

де r - загальна кількість ресурсів, що втрачаються на інформаційне забезпечення

(матеріальні, інтелектуальні, трудові); t - час стабілізації функціонування агроформування.

У випадку, якщо вичерпано власні фінансові можливості, залучаються зовнішні джерела, контрагенти і джерела інформації яких наведено у табл. 8 за переліком кредитні, бюджетні, страхові та фінансові ресурси.

8. Контрагенти та джерела залучення фінансових ресурсів для антикризового управління агроформуваннями

Назва контрагентів	Джерела інформації
<i>Кредитні ресурси</i>	
Світовий банк (WB)	http://www.worldbank.org/
Міжнародний Банк Реконструкції та Розвитку (IBRD)	http://www.vsemirnyjbank.org/ru/who-we-are/ibrd
Міжнародна Асоціація з Розвитку (IDA)	http://ida.worldbank.org/
Міжнародна Фінансова Корпорація (IFC)	www.ifc.org .
Багатостороння Агенція Гарантування Інвестицій (MIGA)	www.miga.org
<i>Бюджетні ресурси</i>	
Інформаційно-аналітичний портал АПК	http://www.minagro.gov.ua/
Міністерство розвитку громад та територій	http://www.minregion.gov.ua
Національна академія аграрних наук України	http://www.naas.gov.ua/
Обласні адміністрації	https://www.profiwins.com.ua/uk/adress-all/oga.html
<i>Страхові ресурси</i>	
Ліга страхових організацій України	uainsur.com/
ПрАТ «Українська АСК АСКА»	www.aska.com.ua/
ТОВ з додатковою відповідальністю «Страхова компанія «ГАРДІАН»	www.grdn.com.ua/
<i>Фінансові ресурси</i>	
Навігатор у світі бізнес-фінансів	http://www.prostobiz.ua/
Проект «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії»	https://www.slideshare.net/ssc_social/ifc-66057807

Джерело: Складено на основі [3].

Висновки. Аналітичне забезпечення антикризового управління агроформувань потребує уточнення методичного обґрунтування. Сам термін передбачає впорядкування у певній системі інформації обліку, насамперед фінансових та економічних показників, у систему фінансового аналізу, який дозволяє інтерпретувати показники за рівнями компетенції та формувати управлінські рішення для сталого розвитку агроформувань.

Для визначення факторів впливу на кризовий стан агропідприємств проаналізовано їх фінансовий стан за 2012-2018 рр., здійснено аналіз фінансових показників на макро- та мікрорівнях. На основі цих досліджень запропоновано алгоритм аналітичного забезпечення управління кризовим станом через відповідні етапи та функції.

Список бібліографічних посилань

1. Гавриленко В. О. Обліково-аналітичне забезпечення антикризового управління: теорія і практика : монографія / Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : Видавець ФОП Гордієнко Є. І., 2018. 480 с.
2. Гудзенко Н. М., Китайчук Т. Г. Роль обліку в забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 125-134.
3. Довідник економіста сільськогосподарського підприємства / [Лупенко Ю. О., Захарчук О. В., Пугачов М. І. та ін.] ; за ред. Ю. О. Лупенка та О. В. Захарчука. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 600 с.
4. Калетник Г., Козловський С., Козловський В. Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави. *Економіка України*. 2012. № 7. С. 16-25.
5. Киш Л. М. Фінансова стійкість компанії в сучасних умовах. *Прычорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36. С. 75-79.
6. Мазур В. А., Томчук О. Ф., Браніцький Ю. Ю. Методика аналізу фінансового стану підприємства відповідно до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 3. С. 7-20.
7. Малік М. Й., Шпикуняк О. Г. Розвиток аграрного підприємництва в умовах інституціональних трансформацій. *Економіка АПК*. 2017. № 2. С. 5-16.
8. Правдюк Н. Л., Мулик Т. О., Мулик Я. І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2018. 224 с.
9. Плахтій Т. Ф. Розвиток теорії і методології бухгалтерського обліку на основі якісного підходу : монографія. Житомир : ТОВ «БукДрук», 2017. 304 с.
10. Правдюк А. Л., Прутська Т. Ю., Правдюк М. В. Інформаційне забезпечення управління підприємницькою діяльністю на засадах інституціоналізму : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2019. 360 с.
11. Правдюк Н. Л., Правдюк М. В. Якість облікової інформації: сутність та методика оцінки. *Облік і фінанси*. 2016. № 2 (72). С. 57-65.
12. Рамазанов С. К., Степаненко О. П., Тимашова Л. А. Методи антикризового управління : монографія. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. 192 с.
13. Танклевська Н. С. Основи формування фінансової безпеки функціонування сільського господарства як базису економічного розвитку. *Науковий вісник НУБІП України: серія Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2015. № 222. С. 15-20.

Сформовано перелік кредитних, фінансових, бюджетних та страхових ресурсів, які мають інформаційне значення при визначенні потенційних фінансових ресурсів агроформувань для антикризового управління.

Також уточнено вимоги до системи бухгалтерського обліку в частині забезпечення збору даних для фінансового аналізу фінансової стійкості та ліквідності з урахуванням специфіки діяльності аграрних підприємств.

Подальшими напрямками досліджень проблеми антикризового управління за інформаційною складовою виокремлюються узагальнення чинної практики засобами математичного моделювання та розробка методики визначення фінансових показників за ключовими точками контролю.

References

1. Havrylenko, V.O. (2018) *Oblikovo-analitychne zabezpechennia antykrizovoho upravlinnia: teoriia i praktyka: monohrafiia* [Accounting and analytical support of crisis management: theory and practice: monograph]. Cherkasy: Publisher FOP Gordienko E.I. [In Ukrainian].
2. Hudzenko, N.M. & Kytaichuk, T.H. (2017). Rol obliku v zabezpecheni Ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv [The role of accounting in ensuring the economic security of enterprises]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 3, pp. 125-134 [In Ukrainian].
3. Lupenko, Yu.O., Zakharchuk, O.V., Puhachov, M.I., et al. (2018). *Dovidnyk ekonomista silskohospodarskoho pidpriemstva* [Handbook of economist of agricultural enterprise]. Yu.O. Lupenko & O.V. Zakharchuk (Eds.). Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
4. Kaletnik, H.M., Kozlovskiy, S.V., & Kozlovskiy, V.O. (2012). Stiikest ekonomiky yak faktor bezpeky ta rozvytku derzhavy [Sustainability of the economy as a factor of security and development of the state]. *Ekonomika Ukrainy*, 7, pp. 16-25 [In Ukrainian].
5. Kysh, L.M. (2018). Finansova stiikest kompanii v suchasnykh umovakh [Financial sustainability of the company in modern conditions]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 36, pp. 75-79 [In Ukrainian].
6. Mazur, V.A., Tomchuk, O.F., & Branitskyi, Yu.Yu. (2017). Metodyka analizu finansovoho stanu pidpriemstva vidpovidno do vymoh vnurishnykh i zovnishnykh korystuvachiv [Methods of analysis of the financial state of the enterprise in accordance with the requirements of internal and external users]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 3, pp. 7-20 [In Ukrainian].
7. Malik, M.Y. & Shpykuliak, O.H. (2017). Rozvytok ahrarnoho pidpriemnytstva v umovakh instytutsionalnykh transformatsii [Development of agrarian entrepreneurship in the conditions of institutional transformations]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 5-16 [In Ukrainian].
8. Pravdiuk, N.L., Mulyk, T.O., & Mulyk, Ya.I. (2018). *Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstv: oblikovo-analitychnyi aspekt: monohrafiia* [Management of financial security of enterprises: accounting and analytical aspect]. Kyiv: "Tsentr uchbovoi literatury" [In Ukrainian].
9. Plakhtii, T.F. (2017). *Rozvytok teorii i metodologii bukhalterskoho obliku na osnovi yakisnoho pidkhodu: monohrafiia* [Development of the theory and methodology of accounting based on a qualitative approach]. Zhytomyr: TOV "BukDruk" [In Ukrainian].

14. Терен Г. М. Система методологічних елементів аналізу ліквідності сільськогосподарського підприємства. *Агро-світ*. 2017. № 21. С. 30-34.
15. Халатур С. М., Бровко Л. І., Моруга Т. О. Методологія оцінки ліквідності та платоспроможності сільськогосподарських. *Економіка та держава*. 2017. № 12. С. 56-60.
16. Чайка Т. Ю., Александрова В. О., Бабіч В. В. Платоспроможність, ліквідність і фінансова стійкість: теоретичні і методичні аспекти аналізу. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Економічні науки. *Bulletin of the National Technical University «KhPI» (economic sciences)*: зб. наук. пр. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. № 37 (1313). С. 82-89.
17. Abuselidze G. Fiscal policy directions of small enterprises and anti-crisis measures on modern stage: During the transformation of Georgia to the EU. *Science and studies of accounting and finance: problems and perspectives*. 2018. Vol. 12. № 1. P. 1-11.
18. Bobryshev A. N. The concept of anti-crisis management accounting subsystem formation. *Mezhdunarodnyi bukhgalterskii uchet*. International Accounting, 2015. Vol. 22. P. 27-39.
19. Chaya V. The system of analytical triggers in anti-crisis management, 2015. Vol. 0019.
20. Coombs W. T. An analytic framework for crisis situations: Better responses from a better understanding of the situation. *Journal of public relations research*. 1998. № 10(3). P. 177-191.
21. Lee Y. J., Harrald J. R.. Critical issue for business area impact analysis in business crisis management: Analytical capability. *Disaster Prevention and Management: an international journal*, 1999.
22. Plastina A. Financial stress in Iowa farms: 2014-2016. 2017. DOI <https://doi.org/10.31274/icm-180809-260>.
23. Pokynchereda V., Pravdiuk N., Pravdiuk M. The human capital of an enterprise: theory and assessment methodology. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. № 2. P. 176-183. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-176-183>.
24. Toth M., Cierna Z., Serences P. Benchmark values for liquidity ratios in Slovak agriculture. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*. 2013. Vol. 12. P. 3.
25. Usykova O., Pravdiuk N., Skrypnyk M. Mechanism of economic processes self-organization at the enterprise. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. № 1(28). P. 302-312; (ISSN: 2306-4994; e-ISSN:2310-8770): URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i28.163030>.
10. Pravdiuk, A.L., Prutska, T.Yu., & Pravdiuk, M.V. (2019). *Informatsiine zabezpechennia upravlinnia pidpriemnytskoiu diialnistiu na zasadakh instytutsionalizmu: monohrafiia [Information support for the management of entrepreneurial activity on the basis of institutionalism]*. Kyiv: "Tsentr uchbovoi literatury" [In Ukrainian].
11. Pravdiuk, N.L. & Pravdiuk, M.V. (2016). Yakist oblikovoi informatsii: tsutnist ta metodyka otsinky [The quality of accounting information: the nature and methodology of assessment]. *Oblik i finansy*, 2 (72), pp. 57-65 [In Ukrainian].
12. Ramazanov, S.K., Stepanenko, O.P., & Tymashova, L.A. (2004). *Metody antykrizovoho upravlinnia: monohrafiia [Methods of crisis management: monograph]*. Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia [In Ukrainian].
13. Tanklevska, N.S. (2015). Osnovy formuvannia finansovoi bezpeky funktsionuvannia silskoho hospodarstva yak bazysu ekonomichnoho rozvytku [Fundamentals of formation of financial security of functioning of agriculture as basis of economic development]. *Naukovyi visnyk NUBIP Ukrainy: seriia Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes*, 222, pp. 15-20 [In Ukrainian].
14. Teren, H.M. (2017). Systema metodolohichnykh elementiv analizu likvidnosti silskohospodarskoho pidpriemstva [System of methodological elements of analysis of liquidity of agricultural enterprise]. *Ahrosvit*, 21, pp. 30-34 [In Ukrainian].
15. Khalatur, S.M., Brovko, L.I., & Moruha, T.O. (2017). Metodolohiia otsinky likvidnosti ta platospromozhnosti silskohospodarskykh [Methodology of assessment of agricultural liquidity and solvency]. *Ekonomika ta derzhava*, 12, pp. 56-60 [In Ukrainian].
16. Chaika, T.Yu., Aleksandrova, V.O., & Babich, V.V. (2018). Platospromozhnist, likvidnist i finansova stiikist: teoretychni i metodychni aspekty analizu [Solvency, liquidity and financial stability: theoretical and methodological aspects of analysis]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "KhPI" (ekonomichni nauky)*, 37 (1313), pp. 82-89 [In Ukrainian].
17. Abuselidze, G. (2018). Fiscal policy directions of small enterprises and anti-crisis measures on modern stage: During the transformation of Georgia to the EU. *Science and studies of accounting and finance: problems and perspectives*, Vol. 12, 1, pp. 1-11 [In English].
18. Bobryshev, A.N. (2015). The concept of anti-crisis management accounting subsystem formation. *Mezhdunarodnyi bukhgalterskii uchet*, 22, pp. 27-39 [In English].
19. Chaya, V. (2015). The system of analytical triggers in anti-crisis management. No. 0019 [In English].
20. Coombs, W.T. (1998). An analytic framework for crisis situations: Better responses from a better understanding of the situation. *Journal of public relations research*, 10 (3), pp. 177-191 [In English].
21. Lee, Y.J. & Harrald, J.R. (1999). Critical issue for business area impact analysis in business crisis management: Analytical capability. *Disaster Prevention and Management: an international journal* [In English].
22. Plastina, A. Financial stress in Iowa farms: 2014-2016. (2017). Retrieved from: <https://doi.org/10.31274/icm-180809-260> [In English].
23. Pokynchereda, V., Pravdiuk, N., & Pravdiuk, M. (2019). The human capital of an enterprise: theory and assessment methodology. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 5, 2, pp. 176-183. Retrieved from: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-176-183> [In English].
24. Toth, M., Cierna, Z., & Serences, P. (2013). Benchmark values for liquidity ratios in Slovak agriculture. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 12, p. 3 [In English].
25. Usykova, O., Pravdiuk, N., & Skrypnyk, M. (2019). Mechanism of economic processes self-organization at the enterprise. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1 (28), pp. 302-312. Retrieved from: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i28.163030> [In English].

Pravdiuk N.L. Analytical provision of anti-crisis management of agricultural entities

The purpose of the article is to determine methodological approaches to the formation of information, to identify problematic aspects of the crisis state of agricultural enterprises, to provide systematic analysis of their financial indicators, to help determining the factors affecting the financial condition and serves as a basis for effective management.

Research methods. The methodological basis of the study is a set of methods of scientific knowledge of the analytical support of crisis management, primarily by means of information support and accounting. To reveal the topic on the choice and analysis of information affects decision-making management, the following general scientific methods were used: abstraction, formalization,

idealization, comparison, functional and statistical analysis, and historiography. The basis of the study is the interdisciplinary approach, therefore, used methods are typical for analysis, planning, enterprise management, and finance.

Research results. In the research process of crisis management issues, the financial condition of agricultural enterprises in the period between 2010 and 2018 was analysed. The financial indicators involved in the crisis state were analysed using an example of the industry and individual agricultural enterprises. Based on this, the improved understanding of the critical state was proposed, primarily in terms of liquidity. Taking into account the specifics of agricultural enterprises' activities, the need for revising the standard values of liquidity ratios for agricultural enterprises by their forms, types, type of activity, region was proposed.

Elements of scientific novelty. The algorithm for analytical support of crisis management via many information resources was proposed. Requirements for the accounting system were clarified in terms of ensuring the collection of data for financial analysis in context of financial stability and liquidity.

Practical significance. The proposals from the article will contribute to a partial solution to problems of analytical support of anti-crisis management of agricultural entities, increase their profitability and contribute to the management of financial resources. Tabl.: 8. Figs.: 3. Refs.: 25.

Keywords: information support; agricultural entities; financial results; management; financial reporting; financial indicators; financial analysis.

Pravdiuk Nataliia Leonidivna - doctor of economic sciences, professor, head of the accounting department, Vinnytsia National Agrarian University (3, Soniachna st., Vinnytsia)

E-mail: npravduyk@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0149-3612>

Правдюк Н.Л. Аналитическое обеспечение антикризисного управления агроформирований

Цель статьи - определить методические подходы к формированию информации, которая обеспечивает выявление проблемных аспектов кризисного состояния аграрных предприятий, дает возможность системного анализа их финансовых показателей, способствует определению действия факторов влияния на финансовое состояние и служит основой для эффективного управления.

Методика исследования. Методологической основой исследования стала совокупность методов научного познания аналитического обеспечения антикризисного управления, прежде всего средствами информационного обеспечения и учета. Для раскрытия темы, как влияет выбор и анализ информации на принятие управленческих решений, использованы общенаучные методы: абстракции, формализации, идеализации, сравнения, функционального и статистического анализа, историографии. Основу исследования составляет междисциплинарный подход, поэтому в арсенале методов имеются типичные для анализа, планирования, управления предприятием и финансами.

Результаты исследования. В процессе изучения вопросов антикризисного управления проанализировано финансовое состояние аграрных предприятий за 2012-2018 гг., а также финансовых показателей, причастных к кризисному состоянию на примере отрасли и отдельных аграрных предприятий. На основании этого предложено уточненное понимание кризисного состояния, прежде всего в части ликвидности с учетом специфики деятельности аграрных предприятий, доказана необходимость пересмотра нормативных значений коэффициентов ликвидности для агропредприятий на уровне их форм, видов, рода деятельности, региона и т.д.

Элементы научной новизны. Предложен алгоритм аналитического обеспечения управления кризисным состоянием через множество информационных ресурсов. Уточнены требования к системе бухгалтерского учета в части обеспечения сбора данных для финансового анализа относительно финансовой устойчивости и ликвидности.

Практическая значимость. Ожидается, что изложенные предложения будут способствовать частично-му решению проблем аналитического обеспечения антикризисного управления агроформирований, повышению их доходности, а также управлению финансовыми ресурсами. Табл.: 8. Илл.: 3. Библиогр.: 25.

Ключевые слова: информационное обеспечение; агроформирования; финансовые результаты; управление; финансовая отчетность; финансовые показатели; финансовый анализ.

Правдюк Наталия Леонидовна - доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой бухгалтерского учёта, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная, 3)

E-mail: npravduyk@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0149-3612>

Стаття надійшла до редакції 12.02.2020 р.

Фахове рецензування: 16.02.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Правдюк Н. Л. Аналітичне забезпечення антикризового управління агроформувань. *Економіка АПК*. 2020. № 2. С. 33 – 44. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002033>

Pravdiuk, N. L. (2020). Analytychne zabezpechennia antykrizovoho upravlinnia ahroformuvan [Analytical provision of anti-crisis management of agricultural entities]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 33 – 44. [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202002033>

*